

Virágbéke

DOBOS MARIANNE BESZÉLGETÉSE SCHÉNER MIHÁLYAL

– Hihetetlen, de már Schéner Mihály is hetvenéves. Az örökifjú, illetőleg az ifjak örök barátja. Ezerarcú reneszánsz egyéniség: festő, szobrász, keramikus, fémmegmunkáló, zománcművész, játékkervező, színházi jelmez- és díszletkiötölő, elmélkedő, álmodozó, gondolkodó, filozófiát teremtő garabonciás, fajaragó, virágfaragó, világfaragó.

Jó évztedes a – talán nem vagyok szerénytelen, ha így nevezem – barátságunk, sőt talán pontosabb néven, illetve: együttgondolkozásunk. Kalandunk az „ördögökkel”, a „szívbeli kis huszárral”, a „tenyerünkről felívelő győzelemmel” kezdődött. S mivel a schéneri gondolkodás mindig továbbgondolásra ösztönöz: a művész száz rajzbeli Szent István-„megfogalmazásához”, mely az akkor 950 éve eltemetett király tiszteletére font megemlékezés-koszorú volt, én gyűjtöttem a kézzel írt vallomás-virágokat írók, költők, zeneszerzők, magas rangú egyházi személyek és irodalomtörténészek tollából. Egy nép megújulási készségét és jogfolytonosságát egy új évezred küszöbén – közvetlen a rendszerváltás előtt – szimbolizálta ez a könyv, mely egyben arra a kérdésre is választ keresett: milyen az ember, ha tenni kényszerül. A hatalom embere, a király, aki egyben szent. Lehetne akár kézikönyv, kötelező irodalom is politikusainknak. Mert hát a világ olyan, amilyennek magunknak berendezzük, tudván azt a kötelességünket is, hogy utódainknak egy szebbet, jobbat illene hátrahagyni. Ismerjük meg, lássuk meg a jót, de ehhez látnunk kell a rosszat is. Tömören ez az, ami ezt a szerteágazó életművet egybeöleli.

A külső, történelmi váltást az emberi belső átalakulás kellene hogy kövesse: tisztulás, mely a szépre figyelés, a jóra akarás erőt szabadíthatná fel az emberekben. Schéner Mihály számára mindennek jelképe: a virág, a maga színpompájával.

– Amióta élek, szeretek rajzolni. Édesanyámtól kaptam a színes ceruzákat, és őtőlé tanultam a szép szeretetét. Rajzolt, festett ő maga is: maga álmodta virágokkal hímezte a terítőket, abroszokat, párnákat. Parányi kertjében kora tavasztól késő őszig virágok százai nyíltak ezer színben. Ha a meggyesegyházi kertkapuban megálltak az arra járók megcsodálni növényeit, nemigen mentek tovább üres kézzel: az én melegszívű édesanyám tán még a legszebb, legféltettebb kedvencét is mosolyogva ajándékozta el. De bármilyen szegények voltunk is, virágait pénzért soha nem adta. Hisz a virágok nem adják oda szívüket a kapzsiságnak, alantasságnak.

A pacsirta is úgy tanul énekelni, hogy a mamájára figyel, majd gyakorol, gyakorol és gyakorol... Énekének alapvető, meghatározó formái tanultak: másol, de nem lélektelenül.

– És ezek a formák különböztetik meg a pacsirta szavát minden más madárfüttytől...

– Pontosan. S ha a forma még a madárdalban is fontos, mennyire meghatározó az emberi életben. Korunk és világunk súlyos betegségének tartom, hogy nem tud vagy nem akar, vagy nem is érdekli, hogy formát adjon gondolatainak. Heisenberg írja, hogy „saját realitásunk végül is tudati struktúránk függvénye”. Az emberi kapcsolatok kifejeződése a forma, s maguk az emberi kapcsolatok is absztrakt formák. De bárha korunk látszólag jobbára a formákkal foglalkozik is, valahogy csak olyan ez, mint a kifejtett zöldborsó hüvelye. A lényeg, a tartalom már hiányzik: a gyanútlan mégis zöldborsónak nézi.

A képzőművész, ha korához akar szólni, egyrészt tartalommal kell hogy megtöltse a formát, másrészt formát kell adnia a tartalomnak. Minden kifejezőmód, motívum-, jelkép-, figurateremtés annyit ér, amennyit meg tudok ragadni vele a világból, az emberi magatartásformákból, létszituációkból.

Világunk igen zavaros: végtelen kavargás, kavarodottság – úgy szoktam mondani: turbulencia – jellemzi. Sokan szeretik ezt a katyvaszt. Nagyban és kicsiben. A felkavarodott rosszba kevés jó is vegyül. Ezt kihasználják: felmutatva a rosszat – jónak nyilvánítják. A szennyes áradat azután ellep, bepiszkít mindent. Áldozatul esik az igazi érték, a szép és a jó sárba hull, s beletapossák.

– *Mint ezt Ezra Pound ironikus versében hasonlóképpen végiggondolta: „τό καλόν – láthatjuk ahogy / Piactereken hirdetik”; és: „De lám az olcsó cifraság / Túléli majd korunkat”; majd pedig összegezően ezt írja:*

Fényességes Apolló,

.....
Mily isten, ember, hős, kinek

E hádogkoszorút adom!

– A romlásban a legnagyobb veszély a gyermekeket fenyegeti: az ártatlanokat és tisztákat, akiknek barátja az erdő, a folyó, a madár, a virág, a hó, az eső, a szél és a szivárvány. Tulajdonságuk a képzelőerő és a játékos kedv. Szeretném őket kicsiny lélekvesztőmön biztos helyre vinni, míg leapad a piszkos ár. Megőrizni őket ártatlanságukban és játékoságukban. Mert a játékoság a szellem indázó, csapongó, égigérő fája. Ha jól alakítjuk, felér az Istenig. „S mert legyetek olyanok, mint a kisgyermek...”: fűрге gyermekként ezen át ugorhatunk majd mi is a mennybe.

– *A játékoság csodafája a békéscsabai Meseház udvarán nő?*

– Szerény kis magocskából valóban ott kezdtük keltetni évekkal ezelőtt. 1978-ban álmodtuk meg Dér Lászlóval, aki a békéscsabai Munkácsy Múzeum szeretve tisztelt igazgatója volt akkoriban. A megnyitást, mely 1988. október 15-én következett el, már nem érthette meg. Virághasonlatunknál maradvá: ez a Meseház nem melegházi körülmények között fejlődött ki. Ha nem olyan szívós fajta, talán meg sem marad. Nyesték, metszették, pedig még ki sem hajtott. Locsolni meg? Inkább csurrant, néha cseppent, de a közművelődésre szánt milliókból sosem jutott... „Ki ruházza a mezők liliomait?” Talán az, aki ismeri a szivárványt, aki tudja, hogy ez a híd az ideális és reális között. Az ideális ágon felemelkedve a szivárvány zenitjére, megfűződve abban, a realitás talajára jutunk. Vágyaink szárnya pedig a reálisból a szivárványhídon vissza is vezet. Álmaink megvalósíthatóak, és sivár valónkat megszeépítik.

– *Mi a legfontosabb, amit a gyermekeknek szeretne megtanítani?*

– A gyermekkel meg kell ismertetni a művészetet, amelyben – mint az életben is – önmagunk megvalósítása a legfontosabb. Ami szép és jó, azt önmagába kell hogy beolvassza az ember. Napi problémáknál, rész megoldásoknál nem szabad leragadni. Az, aki nem tudja, hogy ezek csak elhagyandó állomások, megfeneklik, nem teljesedhet ki sem emberileg, sem művészileg. Elementáris, soha el nem múló nagy, őszinte és tiszta érzéseket kell művészileg megvalósítani és formába önteni, a kor művészeti problematikájának, stílusának megfelelően. Maradandó értékek így születnek. A mában, a mai lehető legkifinomultabb, legtökéletesebb módszerekkel ábrázolva a jelent és a múlt tanulságait – a jövőnek és a jövőért dolgozunk. Hetvenedik évemben úgy ér-

zem, van még száz évre való munkám és mondanivalóm. A gyermekeknek, az ifjúságnak elsősorban, hogy őrizzék meg ártatlanságukat, őszinteségüket, igazságszeretetüket. Ne fogadjanak el igazságtöréseket olyanok szájából, akik nem tudják, mi az igazság. Sajnálom a gyerekeket, s még jobban a fiatalokat. Mennyi mindent ígértek nekik, s mit kaptak, mit várhatnak...! Nehéz életüket tán kis szacharinnal édesítik. Ha...

Én most mézet gyűjtök nekik a virágok kelyhéből, a színes, tarka, színmámoros, virágmámoros, tengerfénymámoros, sziporkázó fényes százsorszép százsorszépek-ből. Mert a szín az élet, a színtelenség a nemlét, a szomorúság, a halál. De nem külön-külön az egyes színeket, az egyes virágokat tartom fontosnak, hanem fehér fakturált háttér előtt a színek koncentrátumának virágporból nyert essenciáját – a virágmézet. Együtt összeérlelve.

– *A televízió karácsonyi műsorában Szeretethozók címmel rendhagyó betlehemes játékot láthattunk, Kernács Gabriella szerkesztésében és B. Farkas Tamás rendezésében. A békecsabai Meseház górészínpadán állt a jászol a Kisdeddel, pásztorokkal, angyalokkal. Meggyesegyházáról, a templomból indult a Háromkirályok (Schéner Mihály, Katona Tamás, Kézdi György) zarándoklata. A templom előtt álló hatalmas fenyőfa mögül egyszercsak kis piros szarvacskákkal díszített sötét kalapban, fekete atillában settenkedett a Háromkirályokhoz az ördög (Kabdebó Lóránt).*

Nem, nem igazi ördög, csak amolyan ördögöcske: Kukula. Lassan évtizede foglalkoztatnak az ördögök. Mert valaha nem „szerény notabilitás” volt a Sátán, még magát Jézus Krisztust is megkísérthette. Napjainkban azonban taktikát változtatott: azt akarja elhítenni, hogy nincs is. A felszín alatt folytatja rombolásait, és így természetesen sokkal eredményesebben. A világ egésze válik így gonoszabbá: az ember pusztítja a természetet és önmagát. Az ördög bennünk és közöttünk van, hol sejtve-alakoskodva-puhán, hol zsarnokian életünkre törve.

Korunk ördöge rafinált és sokféle. Szapora. Teherként hordozzuk őket; nyomasztanak, félelemmel töltenek el – s ez szinte elviselhetetlen. Amit nem ismer, nem tud nevén nevezni az ember, attól ugyanis fél. Amitől pedig fél, azzal ijesztgethető. A világ a fenyegetettség állapotában van: az egymástól való félelem pingpongjátékának viaskodásában nincs öröm, nincs lelki béke, nyugtalan a szív. Nincs egyensúly attól, hogy a mérleg két serpenyőjében kiegyensúlyozottak a fegyverek.

Világunkban olyan nagy a romlás, hogy már maga a romlás is romlásra ítélt. De reményt is látok: saját romlása pusztítja el a rontást s a romlást. Az a pici jó, ami van: kiszabadítható lesz a romlás rombolásának romjaiból.

*...hogy megértsd a Jót, amit ott találtam
hallanod kell, mit láttam az úton.*

– írja Dante az *Isteni színjátékban*, a *Pokol* első énekében, és ezután formát ad kora ördögeinek. Az a kor pedig – énszerintem – éppen olyan átmeneti korszak volt, mint a miénk, a reneszánszon át az újkorba vezetett.

Korunk ördögeiből már két albumra valót is „ellettem”, s nemcsak rajzban fogalmaztuk meg őket. Kerámiába, szoborba, maszkokba, faragásokba és írásokba kerültek. De hát karácsonyestére a betlehemi jászolhoz nem engedhettem őket. Csak a fiókájukat. Mert Kukula „ördögöse” „bájos gyermek” még. De máris zabálja a virágok szirmait. Szecskázza őket barátjával, háziállatával, Pigula disznóval együtt. Szegény disznó, ártatlan és kedves állat. Életének egyetlen értelme, hogy jó falattá nőjön az em-

berek asztalára. Bocsánatot is kérek gondolatban az igazi disznóktól, mert hiszen én is szilveszteri szerencsemalacot akartam csak rajzolni, amikor tollam alól kiszaladt, s megelevenedett Pigula.

Pigula női disznó, azaz disznó nő, akiről igazában véve mégsem lehet biztosan tudni, hogy nő-e avagy férfi. Sok ilyen eltorzult, a nemiség felismerhető jeleit elveszített fej látható körülöttünk. Gyakran látok ilyeneket magam is, és ilyenkor szinte örülök, hogy nem tudom megállapítani, férfi vagy nő-e az illető.

A szép tiszta tekintet, nyugodt, kisimult, fényes arc nem korunk sajátja. Az igaz szépség a szívből ül ki a tekintetbe, s ritka öröm manapság, ha néha-néha ilyenrel is találkozom.

Nos, hát a gazság régebben csak a férfiak tulajdona volt: a *gazember* szó férfit fed. *Pletykás vén boszorkány* – ez volt a női megfelelője. De hát a torzság nemtelenné tesz, s a két nem közeledik egymáshoz az elállatiasodás síkjában. Öntudat és gonoszsgátudat nélküli lények ezek, akiket hatalommal rendelkező rafinált, magasabb szellemi fokon álló ördögök irányítanak: töltelékként, tömegként használnak, az ördögi „igazság” tanúságtevőiként. Ők azok, akik a gonoszsgáról elvtelenül, szemtelenül kinyilvánítják az ellenkezőjét. Minél nagyobb kvalitás veszi őket hatalmába, ez az öntudat és gonoszsgátudat nélküli lény annál ártalmasabb. Disztíngválni egyáltalán nem tud, s már a gonoszsg sem szerez neki örömet. Aki tudja, mi a gonosz, tudja, hogy annak ellentéte is van: a jó. De a kezelébas zsák-lelkekben a jó és rossz összekeveredve van jelen, a gyönyörű lezabált virágok szirmai erjednek bennük, mint egy penetráns bűzű pokolban. Testnedveik, váladékuk, összefolyó taknyuk-nyáluk ráhullik a virágokra, s elhervasztja, amit fel nem zabált.

Meg kell tehát menteni a virágokat. Mert virág nélkül nem élhet a világ. Így hát most nincs mit tenni: rajzolok magamnak. Magunknak. Virágkötészetet: virágköltészetet. Világuralmat a viráguralomnak, mert ez a szépség hatalmi rendszere. Az ember elveszítette Istent. De megtalálhatja egyetlen szál virágban, mert a Teremtő, a Mindenható a virágokban alszik. Szépségének ők a legtökéletesebb absztrakciói és szimbólumai. A kinyílt szirmok közül ránk mosolyog: „jó reggelt, szép napot, egyre szebb holnapot, itt vagyok!”

– *Tervei közt szerepel tudtommal, hogy a zarándoklatot a görébölcshöz a karácsonyhoz hasonlóan tavasszal is megrendezi.*

– *Tavaszcsengető Florália-ünnepet szeretnék. Virágkocsiján járna körbe tavasz tündér – Meggyesegyházáról indulva. Kíséretében „szekérdereknyi” viráglány, költőbarátaim már elkészült, és kérésemre, sürgetésemre most készülők virágverseit szavalva.*

– *Virágot tehát Mihálynak – Mihálytól. Köszöntsük – a maga módján: – egy virágfohással: „Jöjjön el a Te országod világnak Virága, virágnak Világa. Legyen a Te akaratod: Virágot a világnak! Miképpen a Mennyben úgy a földön is legyen Világossága, Virága a világnak!”*